

Fall Lübke. Holýšov dvacet let poté.../ Fall Lübke. Holýšov Twenty Years Later ...

Karel Řeháček

Abstrakt

Článek sleduje osud druhého německého spolkového prezidenta Heinricha Lübkeho. Jelikož byla jeho kauza úzce spojena i se západočeským Holýšovem, není bez zajímavosti ji 70 let po skončení války zevrubněji připomenout. Její vylíčení je výsledkem primárního archivního výzkumu málo známých či zcela neznámých pramenů nacházejících se v péči Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek.

Abstract

This article follows the fate of the second German Federal President Heinrich Lübke. Since his case was also closely associated with the West Bohemian Holyšov, it is not without interest to recall it with celebration of the 70th anniversary after the war end. It is outcome of the primary archival research of little-known or completely unknown sources located in the care of the National Archives and the Archive of Security Forces.

Klíčová slova: Holyšov; Heinrich Lübke; stavební firma Baugruppe Schlempp

Key Words: Holyšov; Heinrich Lübke; construction company Baugruppe Schlempp

I Úvod

Druhá světová válka sice skončila v roce 1945, s jejími důsledky se však mezinárodní společenství vyrovnávalo celá následující desetiletí poté a je diskutabilní, zda již tento proces můžeme po 70 letech považovat za ukončený. Jejich přímých pamětníků stále

ubývá, autentické prožitky se pozvolna vytrácejí a v historické paměti národa se válka postupně stává jen dalším z řady kolektivních traumat, kterými lidská společnost během své existence prošla.

Jedním z důležitých mechanismů procesu vyrovnávání se s válečnými prožitky bylo nalezení a potrestání viníků zločinů proti lidskosti. Mnoho z nich se podařilo vypátrat a usvědčit, celá řada válečných zločinců se však světské spravedlnosti dokázala vyhnout, někteří žijí v klidu a pokoji dodnes. Soudní tribunály, politikové, novináři i občanská společnost byli postaveni před nelehký úkol: objektivně zhodnotit, jaké činy byly důsledkem regulérně vedené války a jaké už její hranice překročily. Některé případy byly nade vše pochybnost, v jiných se shoda hledala velmi obtížně.

Jedním z mnoha těchto sporných bodů byly i nacistické koncentrační, zajatecké či pracovní tábory. Zejména v těch vyhlazovacích byla páchána do té doby nevídaná zvěrstva a o vině jejich pachatelů nemohla být žádná diskuse. Stigmata spojení s koncentračními tábory si však nenesli pouze brutální dozorcí či „vědečtí“ experimentátoři jako masoví vrahové, ale i ti, kteří se na jejich existenci nějak podíleli, např. stavitelé, dodavatelé či zaměstnavatelé vězňů. Z jejich jednání se sice obvykle trestní odpovědnost nevyvozovala (jednou z výjimek byla např. kauza společnosti IG Farbenindustrie), přesto se ani jim proces poválečné denacifikace úplně nevyhnul.

Na konferenci v Postupimi, která se konala v červenci a srpnu 1945, požadovali spojenci vyčištění poválečného Německa od nacionálního socialismu. Kromě zákazu NSDAP a jejích složek se mělo jednat o důsledné odstranění nacistů a vlivu jejich ideologie z veřejného života. Vzhledem k masovosti NSDAP a všech přičleněných organizací se však jednalo o prakticky nespílitelný úkol, a tak nemalé procento příslušníků strany ještě dlouho po válce působilo ve veřejné sféře. Tato skutečnost byla kritizována nejen antifašistickými organizacemi po celém světě, ale političtí představitelé Spolkové republiky Německo (SRN) či Rakouska s nacistickou minulostí se stávali terčem veřejného odsouzení hraničícího až s honem na čarodějnice.

Jedním z těchto případů byl i osud druhého německého spolkového prezidenta Heinricha Lübkeho. Jelikož byla jeho kauza úzce spojena i se západočeským Holýšovem, není bez zajímavosti ji 70 let po skončení války zevrubněji připomenout.

Její vylíčení je výsledkem primárního archivního výzkumu málo známých či zcela neznámých pramenů nacházejících se v péči Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek.

2 Holýšov a Baugruppe Schlempp

V období druhé světové války působila v Holýšově, který se po odtržení československého pohraničí a jeho připojení k Velkoněmecké říši nacházel v Říšské župě Sudety (ŘŽS), pobočka berlínského koncernu Deutsche Waffen- und Munitionsfabriken AG (od roku 1941 pod názvem Metallwerke Holleischen GmbH).¹⁸⁸ Ta v roce 1939 získala objekty někdejší Zieglerovy továrny na výrobu tabulového skla na okraji Holýšova poblíž státní silnice z Plzně do Domažlic a přestavěla je na muniční továrnu (Werk I).¹⁸⁹ Souběžně s touto přestavbou probíhala v nedalekém lese i výstavba dalšího závodu (Werk II). V závodě I se vyráběly nábojnice a kovové součástky pro kulometry a děla, v závodě II se plnily náboje pro protiletadlová děla, letecké kulometry a protitankové granáty.¹⁹⁰

Výstavba Holýšova probíhala v letech 1940–1942 a koncem roku 1939 jí byla pověřena berlínská stavební skupina Waltera Schlemppa (tzv. Baugruppe Schlempp), která byla jednou z mnoha částí úřadu Generálního stavebního inspektora pro říšské hlavní město (Der Generalbauinspektor für die Reichshauptstadt) se sídlem v Berlíně a podílela se mj. na výstavbě důležitých válečných podniků v rámci tzv. Jägerprogrammu. Jednalo se o program, který byl zahájen v březnu 1944 a jehož smyslem bylo ukrývání výroby moderních zbraní do podzemních prostor kvůli

¹⁸⁸ Vojtěch LAŠTOVKA, Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku, *Minulostí západočeského kraje* VIII, Plzeň 1971, s. 27. Blíže k přemísťování provozů říšskoněmeckých průmyslových podniků do ŘŽS viz Karel ŘEHÁČEK, Poválečná likvidace říšskoněmeckých průmyslových podniků přemísťovaných na Karlovarsko v letech 1942–1945, *Západočeské archivy*, 2014/V, Plzeň 2014, s. 156–174. Dále viz MORÁVKOVÁ, Naděžda – TAITL, Lukáš. *Holýšovské válečné tábory očima pamětníků*. Praha: viaCentrum, 2015. 120 s. ISBN 978-80-87646-10-6.

¹⁸⁹ K případu likvidace Zieglerovy sklárny viz K. ŘEHÁČEK, *Češi a Němci na jihozápadě Čech 1880–1938*, Plzeň 2002, s. 106–108.

¹⁹⁰ Alfons ADAM, „Žádám vás, abyste tuto záležitost vyřešili tak, aby byly zohledněny všechny tyto zájmy.“ Holýšov, pobočka koncentračního tábora Flossenbürg, *Terezínské studie a dokumenty*, 2005, s. 283.

ochraně před stále častějším bombardováním spojeneckého letectva. Na jeho řízení byl vytvořen tzv. Jägerstab, v jehož vedení byli např. říšský ministr zbrojení Albert Speer, polní maršál Erhard Milch, Hauptdienstleiter Karl Otto Sauer či již zmiňovaný W. Schlempp.¹⁹¹

Kvůli výstavbě zřídila skupina Schlempp pobočku přímo v Holýšově (Baugruppe Schlempp, Aussenstelle Holleischen), kterou vedl vládní stavitel Friedrich Düvel.¹⁹² Baugruppe Schlempp postavila nejdůležitější část zbrojního závodu II, na jehož výstavbě pracovali mj. francouzští váleční zajatci, které Schlemppova společnost získala v roce 1940 ve Weidenu. Kromě francouzských válečných zajatců působilo na výstavbě zbrojních provozů a dalších s nimi souvisejících objektů i několik tisíc totálně nasazených Čechů z protektorátu, dále italští, sovětsí, řečtí, holandsí a polští váleční zajatci.¹⁹³

Po válce se většina příslušníků Baugruppe Schlempp a členů Jägerprogrammu zapojila do podnikání nebo veřejného života. W. Schlempp žil ve Frankfurtu nad Mohanem a v roce 1946 založil stavební společnost Main-Bau-GmbH. Speerův spolupracovník prof. Karl Maria Hettlage působil v 50. letech jako vysoký úředník spolkového ministerstva financí v Bonnu a v říjnu 1962 se stal západoněmeckým zástupcem ve Vysokém úřadu Evropského společenství uhlí a oceli (Montanunion). Architekt Erwin Maas působil ve vládních službách v Bonnu a šéf oddělení pro armádu a munici Speerova ministerstva Xaver Dorsch byl po válce expertem soukromých firem pro Irák a Kuvajt.

¹⁹¹ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Kanice, dopis Hlavní správy (HS) Státní bezpečnosti (StB) v Praze Krajské správě (KS) Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Plzni ze 7. 10. 1966, s. 2.

¹⁹² Národní archiv (NA), Ministerstvo vnitra Československé socialistické republiky (MV ČSR), fond AMV 316, MV II-stíhání válečných zločinců, kart. 204, sign. 316-204-5, hlavní referát z tiskové konference v Holýšově, s. 4.

¹⁹³ V. LAŠTOVKA, Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku, *Minulostí západočeského kraje VIII*, Plzeň 1971, s. 29.

3 Heinrich Lübke (1894–1972)

Jedním z příslušníků Baugruppe Schlempp, který se z Berlína aktivně podílel na řízení holýšovských stavebních akcí, byl i Heinrich Lübke.¹⁹⁴ Ten již od prosince 1939 řídil výstavbu holýšovské muničky a sídliště a centrálně zajišťoval celý stavební projekt. Holýšov navštívil nejméně třikrát: poprvé 11. prosince 1939, pak 13. března 1940, potřetí 16. dubna 1940 a nejspíš i počátkem července 1940 v souvislosti se zahájením práce válečných zajatců. Z jeho činnosti se zachovala mj. část korespondence, kterou vedl z Berlína s Úřadem vládního prezidenta (Regierungspräsident) v Karlových Varech a dalšími institucemi v souvislosti s výstavbou Holýšova, mj. se významně angažoval za přidělení českých dělníků na stavební práce. Kromě Holýšova byl aktivní i v rámci výstavby Richardwerke v Litoměřicích, kde se od roku 1944 měly údajně vyrábět součástky ke zbraním V-1 a V-2. V Litoměřicích se nacházela rovněž pobočka koncentračního tábora Flossenbürg, která sídlila v kasárnách v Kamycké ulici.¹⁹⁵

Lübke byl nejprve zástupcem, později úřadujícím vedoucím Baugruppe Schlempp a od července 1944, kdy byl W. Schlempp v čele organizace Todt-Einsatzleitergruppe Deutschland VII se sídlem v Praze odpovědným za Jägersprogramm na území Protektorátu Čechy a Morava, ŘŽS a Horním a Dolním Slezsku, rovněž členem Jägerstabu.¹⁹⁶ Mimo ŘŽS se Lübke účastnil rovněž budování průmyslového komplexu na výrobu raket v Peenemünde v Pomořanech, kde byl zodpovědný mj. za vybudování ochrany koncentračního a pracovního tábora, a na výstavbě dalších koncentračních táborů v různých částech Říše (např. Neu-Stassfurt, Wolmirsleben).¹⁹⁷

¹⁹⁴ V. LAŠTOVKA, Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku, *Minulostí západočeského kraje VIII*, Plzeň 1971, s. 28. Podle Laštovky se Lübke „iniciativně zasazoval o urychlenou výstavbu celého výrobního komplexu a prosazoval přidělování pracovních sil z protektorátu“.

¹⁹⁵ NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-stíhání válečných zločinců, kart. 203, sign. 316-203, zpráva o dosavadních výsledcích šetření k bývalé podzemní továrně Richardwerke Litoměřice, s. d., s. 9.

¹⁹⁶ NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-stíhání válečných zločinců, kart. 203, sign. 316-203, zpráva o dosavadních výsledcích šetření k bývalé podzemní továrně Richardwerke Litoměřice, s. d., s. 9.

¹⁹⁷ Klára KIMLOVÁ, *Spolková republika Německo: nejdůležitější cíl zahraničních operací Stasi*, bakalářská práce, Fakulta sociálních věd UK v Praze, Praha 2008, s. 22.

Po válce vstoupil do Křesťanskodemokratické unie (CDU), v roce 1947 se stal zemským poslancem v Severním Porýní-Vestfálsku, v roce 1950 poslancem Spolkového sněmu, v letech 1953–1959 působil jako spolkový ministr zemědělství, výživy a lesnictví a v roce 1959 byl po Theodoru Heussovi zvolen druhým západoněmeckým spolkovým prezidentem.¹⁹⁸ V té době vrcholila snaha států socialistického bloku, zejména Německé demokratické republiky (NDR), diskreditovat SRN jako zemi, v níž se nacházejí na klíčových postech lidé, kteří se exponovali v období Hitlerovy diktatury a aktivně spolupracovali s nacistickým režimem. Hledaly se kompromitující materiály a v roce 1965 vyšla v NDR tzv. Hnědá kniha (Braunbuch) s informacemi o bývalých příslušnících nacistických organizací, kteří zastávali po válce důležitá místa v západoněmeckém veřejném životě. V této knize figuroval i spolkový prezident H. Lübke, který byl nařčen, že se podílel na výstavbě koncentračních táborů.¹⁹⁹ V letech 1965–1966 se v rámci diskreditační kampaně v NDR konaly tiskové konference, na nichž byly představovány různé důkazy proti Lübkemu, které však byly západoněmeckou vládou opakovaně označovány za falsifikáty s tím, že kampaň proti Lübkemu je komunistickou propagandou vedenou z NDR a že „komunisté dělají vše, aby podlomili demokratické zřízení NSR“.²⁰⁰

Nová vlna denacifikace západoněmecké společnosti byla rovněž vhodnou záminkou ke studentským protestům, které byly typické pro západní Evropu od počátku 60. let.²⁰¹ V SRN byly namířeny právě proti představitelům státu s nacistickou minulostí, byly provázeny rozsáhlými demonstracemi a značným veřejným tlakem na tyto osoby.²⁰² Spolkový prezident H. Lübke pochopitelně neušel jejich zájmu a jeho

¹⁹⁸ K Lübkeho biografii viz Rudolf MORSEY, *Heinrich Lübke. Eine politische Biographie*, Paderborn 1996, 513 s.

¹⁹⁹ K. KIMLOVÁ, *Spolková republika Německo: nejdůležitější cíl zahraničních operací Stasi*, bakalářská práce, Fakulta sociálních věd UK v Praze, Praha 2008, s. 22.

²⁰⁰ NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-stíhání válečných zločinců, kart. 204, sign. 316-204-1, zpráva o tiskové konferenci k H. Lübkemu 4. 10. 1966, s. 2.

²⁰¹ Blíže k této problematice viz Jaroslav PAŽOUT, Studentské protestní hnutí v západní Evropě v šedesátých letech dvacátého století, *Acta Universitatis Carolinae : Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*, 41, č. 1-2, 2001, s. 127-155.

²⁰² Žaneta BATKOVÁ, *Komparace západoněmeckého a československého studentského hnutí v šedesátých letech dvacátého století*, bakalářská práce, Filozofická fakulta UK v Praze, Praha 2013, s. 14.

případ dokonce přesáhl hranice, když se stal tématem pro mezinárodní studentské hnutí. Dne 4. října 1966 se v místnostech Svazu československých novinářů v Praze na Vinohradech konala tisková konference, kterou pořádala redakce studentského časopisu Mezinárodního svazu studentstva *World student news*. Účelem této konference, které se účastnili českoslovenští i zahraniční novináři, bylo zveřejnění informací o cestě dvoučlenné studentské delegace (Francouz R. Demarcy a Kolumbijec J. Awad) do Bonnu, kde se zástupci studentů chtěli setkat s prezidentem Lübkiem a vyzvat ho, aby se vyjádřil k obviněním, která proti němu byla v NDR vznesena. Pokus o setkání s Lübkiem byl však jeho kanceláří zamítnut. Poté odjeli studenti do Frankfurtu nad Mohanem, kde kontaktovali někdejšího Lübkeho nadřízeného W. Schlemppa. Ten jim na jejich dotazy odmítl odpovídat a pouze jim sdělil: „*Lübke ví tolik nebo více než já. Má v Bonnu svůj úřad, je odpovědný jako já, ale já nechci mít žádné potíže.*“²⁰³

4 Akce Heinrich v Československu

Představitelé NDR, zejména její zpravodajské instituce, se v souvislosti s angažováním Lübkeho na stavebních projektech v Holýšově a Litoměřicích obrátili na československé úřady se žádostí o součinnost při dohledávání důležitých důkazů. Na základě usnesení Československé vládní komise pro stíhání válečných zločinců schválil v červnu 1966 ministr vnitra Josef Kudrna akci *Heinrich* a pověřil statisticko-evidenční odbor Hlavní správy Státní bezpečnosti (HS StB) společně s I. správou Ministerstva vnitra šetřením k výstavbě areálu zbrojního závodu Metallwerke Holleischen a koncentračního tábora v Holýšově. V červenci 1966 uveřejnili vyšetřovatelé v denním tisku výzvu (např. v plzeňské Pravdě 17. července), aby se přihlásili svědci, kteří v Holýšově pracovali a kteří mohou podat hodnověrné informace o tamní situaci během okupace. Přihlášení svědkové pak byli v průběhu podzimu 1966 navštěvováni příslušníky Sboru národní bezpečnosti (SNB) a tzv. vytěžováni. V instrukcích HS StB bylo výslovně uvedeno: „*Vzhledem k tomu, že se svědkové sami dobrovolně přihlásili a podle potřeby budou někteří z nich využiti*

²⁰³ NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-stíhání válečných zločinců, kart. 204, sign. 316-204-1, zpráva o tiskové konferenci k H. Lübkemu 4. 10. 1966, s. 4.

*v dalších opatření v této akci, žádám Vás, aby vyšetřování těchto osob nebylo vedeno úřední formou jako výslech, nýbrž jako pohovor, ve kterém je žádáme o poskytnutí informací a pomoc k objasnění celé záležitosti.*²⁰⁴

Příslušníci SNB se měli dotazovat mj. na jména a činnost firem, které prováděly výstavbu Holýšova, a na podrobné informace o řídicí stavební firmě Baugruppe Schlempp. K tomu StB v dopise uvedla: *„Budou-li se pamatovat na činnost této stavební skupiny, vhodně sondovat i eventuelní poznatky k jednotlivým představitelům této stavební skupiny, kteří dojížděli z Berlína.*“²⁰⁵ V dopise byl osvětlen důvod konání celé této akce slovy: *„Realizací celé akce je sledována politická kompromitace vedoucích osobností v NSR, z nichž jeden přímo působil v Baugruppe Schlempp, a možnost stíhání viníků nacistických zločinů v Holýšově.*“²⁰⁶ Důvěrně bylo vyšetřovatelům v závěru dopisu sděleno, že se jedná o západoněmeckého spolkového prezidenta H. Lübkeho, ovšem zároveň byli upozorněni, aby se o něm sami nezmiňovali a počkali, zda o něm budou hovořit sami svědci. Vytěžovací akce proběhla v polovině října 1966, ovšem s nevalnými výsledky. Náčelník Krajské správy (KS) SNB v Plzni pplk. František Němec k tomu v hlášení do Prahy uvedl: *„Většina svědků nemůže podat hlubší informace k požadovaným bodům. Uvádí dlouhý časový odstup a to, že v době, kdy pracovali v Holýšově, neměli možnost poznat vedoucí, dozorce nebo jiné nacisty. Všichni uvádějí obecné poznatky a někteří uvádí další osoby, které by snad mohly rozšířit okruh pátrání.*“²⁰⁷

Pátrání probíhalo rovněž v archivech. V rámci akce Heinrich provedla StB na podzim 1966 průzkum písemností v podnikovém archivu někdejších Škodových závodů (v té době Závodů Vladimíra Iljiče Lenina) v Plzni. V plzeňské budově Bartelmus se podle zprávy StB nacházelo přes 800 (!) krabic německého okupačního materiálu, který identifikoval a sepsal zaměstnanec archivu Vilém Masák. Jednalo se o část písemností vrchního technického ředitelství Škodových závodů a materiály

²⁰⁴ ABS Kanice, KS SNB Plzeň, vnitřní odbor, K-1-1, kart. 5, inv. č. 39, dopis HS StB v Praze KS SNB v Plzni ze 7. 10. 1966, s. 2.

²⁰⁵ ABS Kanice, KS SNB Plzeň, vnitřní odbor, K-1-1, kart. 5, inv. č. 39, dopis HS StB v Praze KS SNB v Plzni ze 7. 10. 1966, s. 2.

²⁰⁶ ABS Kanice, KS SNB Plzeň, vnitřní odbor, K-1-1, kart. 5, inv. č. 39, dopis HS StB v Praze KS SNB v Plzni ze 7. 10. 1966, s. 2.

²⁰⁷ ABS Kanice, KS SNB Plzeň, vnitřní odbor, K-1-1, kart. 5, inv. č. 39, hlášení KS SNB v Plzni HS StB v Praze z 24. 10. 1966, s. 1.

provozního ředitele ing. Ernsta Pohla. Dokumenty obsahovaly mj. i údaje o osobách, které spolupracovaly s SD nebo s Abwehrem a po válce zastávaly důležité pozice ve společenském životě SRN. Byly nalezeny dílčí dokumenty k organizaci Todt-Einsatzleitergruppe VII, kterou vedl W. Schlempp. StB konstatovala, že tyto materiály jsou zcela nevyužity, svým charakterem nepatří do podnikového archivu a měly by být uloženy alespoň ve Státním archivu v Plzni, v nejlepším případě v depozitářích KS SNB v Plzni. StB proto navrhla, aby Státní archiv v Plzni provedl ve spolupráci s KS SNB důkladnou prověrku těchto materiálů, převzal je a umožnil jejich další využití.²⁰⁸

Další archivní průzkum prováděla StB na přelomu listopadu a prosince 1966 v archivech zbrojního závodu ve Slavičíně a ve Zbrojovce v Brně. K tomu došlo proto, že brněnská Zbrojovka po válce převzala kromě strojního zařízení i veškeré písemnosti někdejšího holýšovského závodu. Bylo však zjištěno, že valná část převzatých dokumentů byla v letech 1949–1953 zničena v souvislosti s likvidací pražského ústředí Zbrojovky, a menší část dokumentů z roku 1944 byla nalezena na generálním ředitelství Zbrojovky v Brně.²⁰⁹

Na základě všech získaných informací (archivních dokumentů i svědectví) byla 12. dubna 1967 uspořádána v Holýšově tisková konference Československého svazu protifašistických bojovníků (ČSPB) v Domažlicích a krajské odbočky Svazu československých novinářů v Plzni.²¹⁰ Na ní byly vystaveny nejdůležitější nalezené archiválie k činnosti H. Lübkeho, který byl jakožto spolupracovník projektové a

²⁰⁸ NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-střhání válečných zločinců, kart. 204, sign. 316-204-1, záznam o prohlídce podnikového archivu ZVIL v Plzni z 20. 10. 1966, s. 1-3. Osud těchto dokumentů je bohužel neznámý, jak vyplývá ze sdělení zaměstnanců někdejšího archivu bývalých Škodových závodů Mgr. Ladislavy Nohovcové a PhDr. Vladislava Krátkého.

²⁰⁹ NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-střhání válečných zločinců, kart. 204, sign. 316-204-1, záznam ze služební cesty do zbrojního závodu Slavičín a Zbrojovky Brno 29. 11.-1. 12. 1966 z 3. 12. 1966, s. 1-2.

²¹⁰ A. ADAM, „Žádám vás, abyste tuto záležitost vyřešili tak, aby byly zohledněny všechny tyto zájmy.“ Holýšov, pobočka koncentračního tábora Flossenbürg, *Terezínské studie a dokumenty*, 2005, s. 291. Útoky proti Lübkemu souvisely podle Adama „pravděpodobně“ s propagandistickou kampaní, kterou proti němu vedla NDR. Adam v době přípravy studie nejspíš neznal materiály ABS, v nichž je tato skutečnost potvrzena. Ke konferenci viz Václav POSLEDNÍ, Holýšov, s. 65 nn.; Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Městský národní výbor Holýšov, K 90, Pamětní kniha MNV Holýšov (1958–1967), s. 213-227.

inženýrské kanceláře Schlempp „veřejně pranýřován a obžalován“.²¹¹ V úvodním referátu na adresu Baugruppe Schlempp, který vypracovali odborníci Ministerstva vnitra, mj. zaznělo: „Z dokumentů, které byly nalezeny, vyplývá vážná odpovědnost úředního nacistického aparátu v okupovaném českém pohraničí a dále pracovníků stavební skupiny Schlempp ze Speerova úřadu za osud tisíců lidí, kteří byli donuceni hitlerovskou válečnou mašinerií opustit své domovy a pracovat za podmínek fyzického strádání a nezměrného utrpení na těchto stavbách, které nacisté označovali za velmi důležité pro vedení války a pro dosažení vítězství.“²¹²

Na základě publicity tohoto případu se na ČSPB v Praze v květnu 1967 obrátila západoněmecká organizace *Antifaschistische Arbeitsgemeinschaft* (AFA) z Karlsruhe, která požádala o spolupráci s nalezením dokladů týkajících se nacistických zbrojních objektů v Holýšově v době války. AFA se zabývala minulostí spolkového prezidenta Lübkeho a „zločineckou činností Baugruppe Schlempp“. V dopise dále stálo: „Skutečnosti, že Dr. Lübke je zapleten do zločinů, které byly spáchány na obsazeném území, pokládáme za velmi významné a shledáváme zavrženíhodným, že tato záležitost se na veřejnosti ve Spolkové republice zamlčela.“²¹³ ČSPB v této věci kontaktoval nejprve Československou vládní komisi pro stíhání válečných nacistických zločinců při Ministerstvu spravedlnosti. Komise odpověděla, že se otázkou minulosti H. Lübkeho zabývala na svém jednání 3. března 1967 a navrhla využít nalezené dokumenty k publikování v západoněmeckém tisku s tím, že „formu oficiální propagandy na státní linii nelze považovat za vhodnou“.²¹⁴

Jelikož však komise žádnými dokumenty nedisponovala, doporučila ČSPB kontaktovat Ministerstvo vnitra. ČSPB proto 28. května 1969 požádal Ministerstvo vnitra s tím, že západoněmecká AFA organizuje celou řadu výstav a akcí, které

²¹¹ ABS Praha/Struha, fond 325, Stíhání nacistických válečných zločinců, kart. 71, sign. 325-71-1, dopis Československé vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců v Praze ÚV SPB v Praze z 23. 9. 1968.

²¹² NA, MV ČSR/ČR-AMV 316, MV II-stíhání válečných zločinců, kart. 204, sign. 316-204-1, zpráva o tiskové konferenci k H. Lübkemu 4. 10. 1966, s. 19.

²¹³ ABS Praha/Struha, fond 325, Stíhání nacistických válečných zločinců, kart. 24, sign. 325-24-1, dopis AFA v Karlsruhe SPB v Praze z 20. 5. 1967.

²¹⁴ ABS Praha/Struha, fond 325, Stíhání nacistických válečných zločinců, kart. 71, sign. 325-71-1, dopis Československé vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců v Praze ÚV SPB v Praze z 23. 9. 1968.

„odhalují nacistickou minulost dnešních západoněmeckých politiků a jiných vlivných osobností“, takže poskytnuté dokumenty by byly jistě účelně využity.²¹⁵ Na tuto žádost poskytlo 30. června 1969 ministerstvo ČSPB 66 listů fotokopií dokumentů.²¹⁶ Ty následně AFA využila jako důkazy v rámci vyšetřování zločinů spáchaných bývalými příslušníky Baugruppe Schlempp, kteří byli obviněni, že zavinili smrt několika tisíc osob při výstavbě provozoven Metallwerke Holleischen a podzemních zbrojních závodů Richard I a Richard II v Litoměřicích. Vyšetřování probíhalo na popud AFA od roku 1968 u Státního zastupitelství ve Frankfurtu nad Mohanem pod zn. 4 Js 891/68. Frankfurtský soud však v témže roce vyšetřování jako neopodstatněné zastavil a tím celé řízení skončilo.²¹⁷

5 Závěr

Kauza Heinricha Lübkeho nebyla zdaleka ojedinělým a ani posledním případem, kdy se nacistická minulost předních německých a rakouských státníků a politiků stala centrem pozornosti médií či veřejného mínění (vzpomeňme i někdejšího rakouského prezidenta a generálního tajemníka OSN Kurta Waldheima). Vzhledem k úřadu německého spolkového prezidenta se však jednalo o jeden z nejsledovanějších případů ze všech ostatních. Přestože nakonec skončil bez soudního verdiktu a hlavní aktér nedlouho poté rezignoval na funkci a za pár let zemřel, byl dokladem toho, jak obtížně se německá společnost s nacistickým dědictvím vyrovnávala.

Případ Lübke se navíc pojí i s naším regionem, konkrétně se západočeským Holýšovem, který rovněž v tomto procesu sehrál důležitou úlohu. Publikovaná studie tedy budiž nejen zajímavým regionálně historiografickým počinem, ale také

²¹⁵ ABS Praha/Struha, fond 325, Stíhání nacistických válečných zločinců, kart. 145, sign. 325-145-1, dopis ÚV SPB v Praze MV v Praze z 28. 5. 1969.

²¹⁶ ABS Praha/Struha, fond 325, Stíhání nacistických válečných zločinců, kart. 145, sign. 325-145-1, dopis MV v Praze ÚV SPB v Praze z 30. 6. 1969.

²¹⁷ ABS Praha/Struha, fond 325, Stíhání nacistických válečných zločinců, kart. 24, sign. 325-24-1, dopis Federálního výboru ČSPB v Praze FMV v Praze z 27. 6. 1972.

mementem připomínajícím trvalou odpovědnost za spáchané činy bez ohledu na postavení či funkce jejich aktérů.

Summary

Heinrich Lübke case was not unique, the Nazi past of leading German and Austrian statesmen and politicians became often in the center of media attention and public opinion (remember also the former Austrian president and UN Secretary-General Kurt Waldheim). Due to the role of the German Federal President, however, it was one of the most closely watched cases from all others. Although Lübke ended up without a court verdict, resigned and a few years after died, there was a testament to how difficult the German company coped with the Nazi legacy.

Lübke case, moreover, associated with our region, namely Holyšov, which is also played an important role in the process. Published studies therefore be not only the interesting historiographical act, but also a memento commemorating permanent responsibility for committed crimes, regardless of the position or function of their players.

O autorovi

PhDr. Karel Řeháček (*1972) archivář Státního oblastního archivu v Plzni, zabývá se dějinami západočeského regionu, problematikou vztahů Čechů a Němců zde.

e-mail: rehacek@soaplzen.cz

Seznam příloh:

1. Fotografie skupiny v Peenemünde z jara 1941 (Lübke ve druhé řadě, v první řadě v uniformách: polní maršál Wilhelm von Leeb, ministr zbrojního průmyslu Fritz Todt, generál Walter Dornberger, generál Friedrich Olbricht).
2. Fotografie H. Lübkeho ve funkci spolkového prezidenta
3. Der Fall Lübke
4. Rudé právo (26. 1. 1966) s článkem o aktivitách proti Lübkemu v NDR
5. Pravda (17. 7. 1966) s výzvou ke svědectvím o poměrech v Holýšově za války
6. Pravda (15. 11. 1967) s článkem o výsledcích pátrání v archivech

Příloha č. 1 Fotografie skupiny v Peenemünde z jara 1941 (Lübke ve druhé řadě, v první řadě v uniformách: polní maršál Wilhelm von Leeb, ministr zbrojního průmyslu Fritz Todt, generál Walter Dornberger, generál Friedrich Olbricht).

Příloha č. 2 *Fotografie H. Lübkeho ve funkci spolkového prezidenta*

Příloha č. 3 *Der Fall Lübke*

Der Fall *Lübke* — Legende und Wahrheit

- Gutachten
- zertrümmern das Lügengebäude
- des Bonner Innenministeriums

Herausgeber: Nationalrat der Nationalen
Front des demokratischen Deutschland

Příloha č. 4 Rudé právo (26. 1. 1966) s článkem o aktivitách proti Lübke v NDR

TEMNÁ MINULOST ZÁPADONĚMECKÉHO PRESIDENTA

Lübke – stavitel koncentračních táborů

BERLÍN 24. ledna (Od našeho zpravodaje) — Nová závažná obvinění proti západoněmeckému prezidentu Heinrichu Lübkemu a odhalení o jeho aktivní úloze v hitlerovském zbrojním aparátu přednesl na pondělní tiskové konferenci v Berlíně člen politického byra ÚV SED a předsida Národní fronty prof. Albert Norden. Rekl, že po poslední tiskové konferenci, konané v minulém roce, dostala Národní rada demokratického Německa další důkaz, dokumenty a svědectví o temné válečné minulosti dnešního presidenta NSR.

Vychází z nich najevo, že Lübke byl stavitel koncentračních táborů pro ty vězně, kteří museli provádět přemísťování důležitých hitlerovských leteckých závodů do podzemních štol bývalých draselných dolů ptevázně kolem Magdeburgu. Stovky těchto politických vězňů z Francie, Jugoslávie, Polska, Holandska, SSSR, Belgie, Československa a Itálie, byly při těchto podzemních pracích — za něž byl Lübke jako úřadující vedoucí stavebně zbrojačské skupiny plně odpovědný — utýrány k smrti. Tehdejší venkovský lékař, dr. G. Reins vyprávěl na tiskové konferenci, v jakém zmučeném stavu vězňové pracovního koncentračního tábora v Neu-Stassfurtu byli a jak byli esesmany donuceni podpisovat úmrtní listy s falešnými údaji o příčinách smrti těchto vězňů.

Tento koncentrační tábor v Neu-Stassfurtu, který byl zřízen v dubnu 1944 stavební skupinou, kterou vedl H. Lübke, který také projektoval a řídil stavbu tohoto tábora, se stal peklím pro 500 příslušníků francouzského odboje, kteří v naprosté nedostatečném obléčení a za hladu museli vykonávat nejtěžší práce v solných štolách. Mnoho vězňů tam umřelo hladem a na zápal plic. Orgány NDR mají k dispozici seznam 64 zahynulých tohoto koncentračního tábora, z čehož je 60 Francouzů, kte-

ří během několika týdnů roku 1945 tam našli smrt hladem a vysilením. Celkem zemřelo v zimě 1944/1945 v koncentračním táboře Neu-Stassfurt 110 Francouzů. A spoluodpovědný za jejich smrt je nynější západoněmecký prezident.

Přítomným novinářům byly ukázány i plány Lübkeem projektovaných a postavených koncentračních táborů včetně baráků pro strážné mužstvo SS. Všechny tyto plány nesou zřetelný Lübkeho podpis, nebo alespoň jeho iniciály. Přímou na konferenci vystoupil pak bývalý stavební inženýr Tomischka, který byl před válkou ve stavební skupině Lübkeho přímo podřízen. Uvedl, že Heinrich Lübke, jenž sídlil v Göringově ministerstvu letectví v Berlíně, navštívil 7—8krát koncentrační tábory vězňů pracujících na přemísťování výroby stíhaček do podzemních štol a žádal bezohledně využít vězňů k rychlému splnění zbrojních úkolů.

Tomischka, jenž Lübkeho dobře osobně zná, potvrdil, že Lübke sám podepsal plán na stavbu koncentračních táborů a vedl s ním rozhovor o opatření pracovních sil, jež měly přijít z koncentračního tábora v Buchenwaldu. Dodal, že Lübke si dával předkládat pravidelně zprávy o stavbě pracovních koncentráků i průběh přemísťovací práce a neměl žádné pochybení pro případné nesplnění

termínu. Tomischka vyslovil politování nad tím, že i jeho práce napomáhala stavbě těchto zařízení. Žije dnes v NDR jako stavební řemeslník. Lübke však naproti tomu se stal nejvyšším reprezentantem bonnského státu.

Prof. A. Norden upozornil i na to, že v době, kdy se americká armáda přiblížila k šachtám solných dolů v Plömnitz, odhalila podzemní koncentrační tábor Leau, který v rámci přemísťování Junkersových závodů do podzemí zřídil rovněž H. Lübke. Zvláštní jednotka americké výzvědné služby byla pak pověřena vyšetřit zločiny spáchané v tomto podzemním koncentráku. V nalezených dokumentech se soustavně objevovalo jméno Lübke, šéf stavebního štábu skupiny Schlempp. Američané po něm proto začali horečně pátrat a podařilo se jim osobu, jež nesla jméno Lübke, zatknout. Zakrátko však zjistili, že to není pravý vlník, a propustili ho. Tentó muž, Wolfhard Lübke, nyní na konferenci vypovídal, jak došlo k jeho zatčení a jak se ho Američané vyptávali na zločinnou činnost, již se dopustil jeho jmenovec, který je nyní významným představitel Německé spolkové republiky.

Profesor Norden v závěru řekl, že Lübke by měl být podle čl. 6 londýnského statutu postaven před mezinárodní vojenský tribunál a trestan podle stejných právních norem jako jeho představení hitlerovští zbrojní kapitáni Sauckel a Speer, kteří byli v Norimberku odsouzeni. Dodal, že obviňující materiál je k dispozici členům západoněmecké Spolkové rady, jež Lübkeho zvolila prezidentem.

O. V.

Příloha č. 5 Pravda (17. 7. 1966) s výzvou ke svědectvím o poměrech v Holýšově za války

Hledají se svědci

PRAHA (čtk) — Hledají se svědci, kteří pracovali za druhé světové války v Holýšově.

Československá úřední místa vyšetřují nacistickou činnost a zločiny, páchané na věznicích a válečných zajatcích v koncentračním a zajateckém táboře v Holýšově na Plzeňsku.

Sekretariát ministerstva vnitra žádá proto všechny osoby, které byly za druhé světové války přikázány na práci do Holýšova, nebo tam pracovaly jako vězni v tamější továrně „Metallwerke Holleischen“ či při výstavbě dalších objektů v tomto místě, aby se přihlásily písemně, případně osobně v sekretariátu ministerstva vnitra v Praze 7 - Letná, třída Obránců míru 85.

Příloha č. 6 Pravda (15. 11. 1967) s článkem o výsledcích pátrání v archivech

Nové dokumenty o činnosti spolkového presidenta v západních Čechách

Minulost H. Lübkeho

PLZEŇ (čtk) — V západních Čechách byly nalezeny mezi nově objevenými nacistickými písemnostmi i některé další dokumenty v originále, které se vztahují k činnosti dnešního spolkového presidenta Heinricha Lübkeho v době války na území naší republiky.

Inž. H. Lübke, tehdejší představitel tzv. stavební skupiny Schlempp v berlínském úřadu Hitlerova architekta a pozdějšího říšského ministra Speera, měl pod úředním dohledem výstavbu velké muniční továrny a dalších objektů v Holýšově na Plzeňsku. Při výstavbě, kterou nacisté označili „stupněm naléhavosti I“ jako velice důležitou pro vedení války a později i během provozu zbrojního závodu „Metallwerke Holleischen“, byly donuceny pracovat v Holýšově za otrockých podmínek tisíce lidí z českých zemí i z dalších míst okupované Evropy.

Již z dříve nalezených archivních písemností je známo, že v roce 1940 nakomandovala stavební skupina Schlempp na práci do Holýšova také válečné zajatce. Od podzimu 1943 byl v obci zřízen koncentrační tábor jako filiálka smutně proslulého Flossenbürgu. Vězni, muži a ženy téměř z celé Evropy, museli pracovat až do konce války v holýšovské muničce nebo na stavbách v obci a přitom s nimi nacisté zacházeli nejsurovějším způsobem.

Nově nalezené archivní dokumenty obsahují úřední korespondenci H. Lübkeho z let

1940 a 1942, kterou vedl s po-
bočkou úřadovny Schlempp v
Holýšově. V korespondenci se
projednávaly různé otázky vý-
stavby tohoto válečně důležité-
ho objektu. Lübke např. projed-
nával i záležitosti mzdových ta-
rifů pro osoby nasazené na pře-
stavbě holýšovského nádraží.
Zajímavý je rovněž nález stvr-
zenky na 50 litrů benzínu, ur-
čeného pro H. Lübkeho z Baug-
ruppe Schlempp v Mariánských
Lázních, která byla vystavena
v Holýšově dne 6. 7. 1942. Sta-
vební skupina Schlempp se za-
bývala výhradně výstavbou ob-
jektů důležitých pro nacisty
z hlediska vedení války. O je-
jím působení v Mariánských
Lázních nebylo předtím nic zná-
mo.